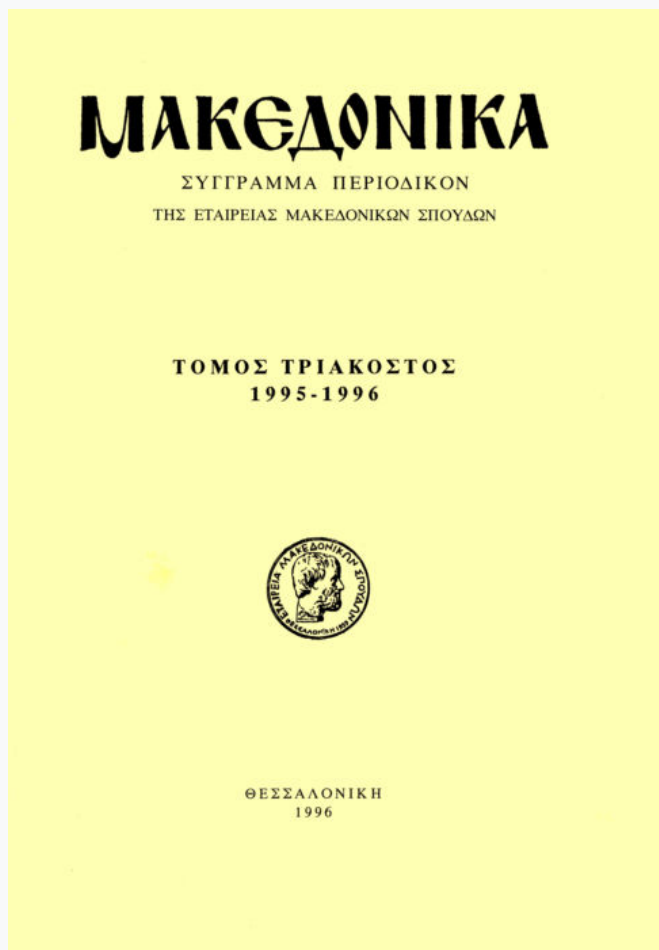

Μακεδονικά

Τόμ. 30, Αρ. 1 (1996)

Δέσποινα-Ειρήνη Τσούρκα-Παπαστάθη, Η
Ελληνική εμπορική κομπανία του Σιμπίου
Τρανσυλβανίας 1636-1848, Οργάνωση και δίκαιο

Αθ. Ε. Καραθανάσης

doi: [10.12681/makedonika.253](https://doi.org/10.12681/makedonika.253)

Copyright © 2014, Αθ. Ε. Καραθανάσης

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Καραθανάσης Α. Ε. (1996). Δέσποινα-Ειρήνη Τσούρκα-Παπαστάθη, Η Ελληνική εμπορική κομπανία του Σιμπίου Τρανσυλβανίας 1636-1848, Οργάνωση και δίκαιο. *Μακεδονικά*, 30(1), 345-349.
<https://doi.org/10.12681/makedonika.253>

Δέσποινα-Ειρήνη Τσούγκα-Παπαστάθη, *Ἡ Ἑλληνική Ἐμπορική Κομπανία τοῦ Σιμπίου Τρανσυλβανίας 1636-1848, Ὁργάνωση καὶ δίκαιο*, ἐκδ. ΙΜΧΑ, ἀριθ. 246, Θεσσαλονίκη 1994, σσ. 446.

Μέ τήν ἐργασία της αὐτή, πού εἶναι καί διδακτορική διατριβή της, ἡ κ. Δέσποινα-Ειρήνη Τσούγκα-Παπαστάθη ἀναζητεῖ τό ἱστορικό, πολιτικό, οἰκονομικό καί νομικό πλαίσιο τῆς ἐμπορικῆς Κομπανίας τοῦ Sibiu, ἀλλά καί τίς ποικίλες νομικές δομές τῆς Κομπανίας. Τό ἔργο διακρίνεται σέ δύο μέρη: τό ἱστορικό καί θεσμικό πλαίσιο (α) καί ἡ ὁργάνωση καί λειτουργία τῆς Κομπανίας (β).

Στό πρῶτο κεφάλαιο ὑπό τόν τίτλο *Ἱστορική Ἐπισκόπηση* παρουσιάζεται ἡ αὐτόνομη ἡγεμονία τῆς Τρανσυλβανίας (1541-1699), οἱ σταθμοί πού σημάδεψαν τήν πορεία τῆς χώρας αὐτῆς, τήν πληθυσμακή φυσιογνωμία της, τήν διοίκησή της, τήν πολιτική καί δικαστική δομή, τήν οἰκονομική διάρθρωση καί φυσικά τήν παρουσία Ἑλλήνων στήν Τρανσυλβανία τόν 17ο αἰ. Οἱ Ἕλληνες ἀσχολοῦνταν μέ τό ἐμπόριο εἰσάγοντες στίς ρουμανικές ἡγεμονίες ἀπό τήν Ἀνατολή καί τήν Βενετία μπαχαρικά, ἀλίπαστα, ξηρούς καρπούς πού στήν συνέχεια διοχέτευαν στήν Οὐγγαρία, τήν Πολωνία, τήν Βιέννη, τήν Σλοβακία. Ὁ ἡγεμών τῆς Τρανσυλβανίας Γεώργιος Ράκοτσι Α΄ μέ Προνόμιο τοῦ 1636 παρέχώρησε στούς Ἕλληνες ἐμπόρους τήν δυνατότητα γιά τήν συσσωματώσή τους, ἀφοῦ οἱ δραστηριότητές τους διευκόλυναν τήν οἰκονομική ἀνάπτυξη τῆς Τρανσυλβανίας.

Οἱ Ἕλληνες τῆς Τρανσυλβανίας, καί φυσικά τοῦ Sibiu, προέρχονταν ἀπό τό Ἀλβανιτοχώρι τοῦ Μ. Τυρνόβου, τήν Φιλιππούπολη, τό Μελένικο, τήν Κοζάνη, τίς Σέρρες, τό Μοναστήρι, τήν Μοσχόπολη, τά Γιάννενα, τόν Πόντο, τήν Μ. Ἀσία καί τήν Θεσσαλία, ἀλλά καί ἀπό τό Σεμλίνο, τό Βουκουρέστι, τήν Κραϊόβα. Δύο βασικές αἰτίες γιά τήν ἀνάπτυξη τῆς Κομπανίας τοῦ Sibiu ἦταν ἡ παραχώρηση ἀπό τόν Γ. Ράκοτσι τοῦ *ius commercium* (δίκαιον τοῦ ἐμπορεῦσθαι) καί τό *ius iudicandi* (τό δικαίωμα δηλ. νά ἐκδικάζονται οἱ διαφορές τῶν μελῶν τῆς Κομπανίας ἀπό δικό τους δικαστήριο). Ἐτσι, σημειώνει ἡ συγγρ., το Προνόμιο τοῦ 1636 δημιούργησε τήν πρώτη ἐθνική-οἰκονομική συσσωματώση κατά τήν Τουρκοκρατία, ἀφοῦ ἀποκρυσταλλώνεται ἡ ἐννοία τῆς κοινότητας (*Communitas*) μέ χαρακτηρισά οἰκονομικό.

Στήν συνέχεια ἡ συγγρ. ἀσχολεῖται μέ τήν Τρανσυλβανία ὑπό τήν αὐστριακή κυριαρχία στήν ὁποία βρέθηκε κατά τίς δύο τελευταῖες δεκαετίες τοῦ 17ου αἰ. πού παγιώθηκε μέ τό Προνομιακό Δίπλωμα τοῦ αὐτοκράτορος Λεοπόλδου Α΄ πού ἀναγνώριζε τήν πολιτική καί διοικητική αὐτονομία της μέ τόν Σουλτάνο νά ἐπικυρώνει μόνον τήν ἐκλογή τοῦ ἡγεμόνα. Τό πολιτειακό ὄργανο τῆς ἡγεμονίας, ἡ Διάιτα, περιορίσθηκε μετά τό 1693 στήν ἄσκηση ἐξουσιῶν προσδιοριζομένων ἀπό τήν Βιέννη, ἐνῶ ὁ κυβερνήτης ἦταν ὁ ἐκπρόσωπος τοῦ αὐτοκράτορα στήν ἡγεμονία μέ κυριότατο ὄργανο τήν Αὐλική Καγκελαρία τῆς Τρανσυλβανίας πού ἔδρευε στήν Βιέννη καί εἶχε ἰδρυθεῖ τό 1694· ἡ διοικητική καί δικαστική ἀυτοτέλεια εἶχε καί αὐτή περιορισθεῖ, ἐνῶ αὐξήθηκε ἡ ἐπιρροή τοῦ Ρωμαιοκαθολικισμοῦ καί τῆς Οὐνίας. Ὅσο γιά τίς οἰκονομικές συνθήκες, μέ τήν νέα πολιτειακή μορφή της, αὐτές εὐνόησαν τό ἐμπόριο μετά τίς αὐτοτροπυρικές συμφωνίες πού ἔδωσαν δυνατότητες ἀναπτύξεως στό αὐστριακό

ἐμπόριο καί στis δραστηριότητες τῶν Ἑλλήνων καί ἄλλων μὴ Αὐστριακῶν ἐμπόρων ('Εβραίων, Ἀρμενίων, Σέρβων, Βουλγάρων). Παραλλήλως, οἱ Ἕλληνες ἐμποροὶ Ὀθωμανοὶ ὑπῆκοοι μετέφεραν τῆς οἰκονομικῆς τῆς Τρανσυλβανίας καί ζήτησαν τὴν αὐστριακὴ ὑπηκοότητα. Κατὰ τὸν 18ο αἰ. οἱ Ἕλληνες τῆς Τρανσυλβανίας ἀνέπτυξαν τὸ ἐξωτερικὸ καί διαμετακομιστικὸ ἐμπόριο ἐκμεταλλεζόμενοι καί τὸ *Προνομιακὸ Διπλῶμα* τοῦ αὐτοκράτορος Λεοπόλδου τοῦ Α' τῆς 12ης Σεπτ. 1701· τὸ Προνόμιο αὐτὸ συνέβαλε στὴν προστασία τῶν ἐλληνικῶν ἐμπορικῶν Κομπανιών μὲ τὴν ἀναγνώριση τῶν δικαστικῶν προνομίων τους καί μία ποικιλία φορολογικῶν διευκολύνσεων, ποὺ δὲν ἀφοροῦσαν ὅμως τοὺς μὴ συσσωματούμενους Ἕλληνες ἐμπόρους. Ὑπὸ τὴν προοπτικὴ αὐτὴν οἱ Ἕλληνες, μολονότι ζοῦσαν σὲ ἓνα ξένο περιβάλλον καί πολλοὶ ἀπὸ αὐτοὺς εἶχαν παντρευτεῖ ρουμάνες ἢ οὐγγαρεζες, κράτησαν τὴν ὁρθόδοξη πίστη τους, ἴδρυσαν ναοὺς, ἀλλὰ, δυστυχῶς, παραλλήλως ἐμφανίσθηκαν καί πολλὲς διαμάχες μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων, προνομιοῦχων καί μὴ.

Στὸ δεῦτερο κεφάλαιο ἡ συγγρ. παρουσιάζει τὸ ἀρχαϊκὸ χειρόγραφο ὕλικό, ποὺ σώζεται στὸ Τμήμα Χειρογράφων τῆς Βιβλιοθήκης τῆς Ρουμανικῆς Ἀκαδημίας (BAR) καί ποὺ ἀφορᾷ στὴν ἐλληνικὴ ἐμπορικὴ Κομπανία τοῦ Sibiu. Τὸ ὕλικό καλύπτει μίαν εὐρεῖα χρονικὴ περιοχὴ ἀπὸ τὰ μῆσα τοῦ 17ου ὥς τὰ μῆσα τοῦ 19ου αἰ.· μὲ ἓνα λόγο δηλ. καλύπτει τὴν ἱστορικὴ πορεία τῆς μὲ τὰ θεσπίσματα τῶν γενικῶν συνελύσεων, τὰ πρακτικὰ καί τῆς ἀποφάσεις τῶν Δικαστηρίων τῆς (κριτηρίων), τὰ σχετικὰ μὲ τὴν ἐκλογὴ τῶν προεστώτων καί τῶν δώδεκα «πολγάρων», τοὺς λογαριασμοὺς γιὰ τὴν κατανομὴ τῶν φόρων, τὰ προνομιακὰ διπλώματα, τὴν ἀλληλογραφία τους κ.τ.λ. Σημειωτέον ὅτι, ἐκτὸς ἐλαχίστων ἐξαιρέσεων, ὅλα τὰ ἐγγραφα εἶναι γραμμένα στὴν ἐλληνικὴ. Ἀκολουθεῖ ἡ περιγραφὴ τῶν ὀκτὼ ἐλληνικῶν κωδίκων μὲ τὸ περιεχόμενο, τοὺς γραφεῖς (Πάνο Ἰωάννου, Πάλλο Θεοδόρου, Ἰω. Ἀδάμη, Θωμὰ Βελλερά, Παλαιολόγη Δημητρίου, Γεώργιο Μάρκου, Ἐλευθέρη Ἀγγέλου, Στάμο Κώστα, Γιάννη Μαυρουδῆ), καθὼς καί τῶν λατινικῶν κωδίκων (τριῶν τὸν ἀριθμόν). Ἐδὼ ἐξετάζονται καί τὰ συναφῆ κωδικολογικὰ προβλήματα.

Τὸ τρίτο κεφάλαιο εἶναι ἀφιερωμένο στὸ Προνομιακὸ καθεστῶς τῆς Κομπανίας, ποὺ ἐξασφαλιζόταν ἀπὸ τὸ λεγόμενο ἐξαιρετικὸ δίκαιο (*ius singulare*) καί ποὺ ἔδινε, σὲ τελικὴ ἀνάλυση, τὴν δυνατότητα ἀναπτύξεως ἐμπορικῶν δραστηριοτήτων στὰ μέλη τῆς Κομπανίας μὲ μίαν σειρά ἀπαλλαγῶν καί διευκολύνσεων ὅπως ἦταν ἡ ἄδεια ἀσκήσεως χονδρικῶν καί λιανικῶν ἐμπορίων, ἡ διατήρηση καταστημάτων, ἡ ἀπαγόρευση ἐκβιαστικῆς εἰσπράξεως ὑπερόγκων τελῶν στῆς ἐμποροπανηγύρει, ἡ ἀπαλλαγὴ ἀπὸ στρατιωτικῆς ἀγγραφείας, ἡ προστασία τῶν μελῶν ἀπὸ τῆς τοπικῆς ἀρχῆς κ.τ.λ. Ἡ κ. Δέσποινα-Εἰρήνη Τσοῦρκα-Παπαστάθη ἀσχολεῖται ἀκόμη μὲ τὴν αὐτοδιοίκηση τῆς Κομπανίας, ὅπου ἀναλύεται τὸ Προνόμιο τοῦ Ράκοτσι τοῦ 1636 γιὰ τοὺς Ἕλληνες ἐμπόρους τῆς Τρανσυλβανίας ποὺ, ὡς ἐλέχθη, θέσπιζε τὴν διοικητικὴ καί δικαστικὴ αὐτοτελεία τους, τοῦ Λεοπόλδου Α' τῆς 12 Σεπτ. 1701, τῆς αὐτοκράτειρας Μαρίας-Θηρεσίας (1772, 1777). Ἀκολουθεῖ ἡ συγγρ. ἀσχολεῖται μὲ τὴν δικαστικὴ αὐτονομία τῆς Κομπανίας (*ius iudicandi*) μὲ τὴν καθιέρωση ἐνὸς βαθμοῦ δικαιοδοσίας τοῦ προεστοῦ, ἀλλὰ καί τὴν ἀπαγόρευση ἐφέσεως σὲ ἀνώτατα ἐγχώρια δικαστήρια· τὸ Προνόμιο τοῦ Λεοπόλδου Α' τοῦ 1701 καθόριζε τὴν καθ' ὕλην ἀρμοδιότητα τοῦ προεστοῦ-κριτοῦ καί τῶν ὀρκωτῶν παρέδρων ποὺ συγκροτοῦσαν τὸ κριτήριο τῆς Κομπανίας τοῦ Sibiu. Τὰ ἴδια προέβλεπε καί Πράξη τοῦ Βασιλικοῦ Ἡσανουρφύκα (ὑπουργοῦ Οἰκονομικῶν) τῆς Τρανσυλβανίας. Ὅσο γιὰ τὸ Προνόμιο τοῦ 1777, αὐτὸ, ἀνάμεσα στὰ ἄλλα, προέβλεπε τὴν δικαιοδοσία τοῦ κριτηρίου τῆς Κομπανίας μὲ ἐξαιρέσεις ποὺ ἀφοροῦσαν συμβίβασμό πιστωτῶν, συναλλαγματικῆς, ἐγκληματικῆς

αγωγές. Γενικώς, κατά την συγγρ., τό Προνόμιο τοῦ 1777 μείωσε σημαντικά τήν δικαστική δικαιοδοσία τῆς Κομπανίας σέ σχέση μέ αὐτό τοῦ 1701 μέ τήν κατάργηση τῆς ἐκδικάσεως σέ πρῶτο καί τελευταῖο βαθμό ὧν ἐμπορικῶν ὑποθέσεων, τήν ἀφαίρεση ἀπό τό κριτήριο τῆς ἀρμοδιότητος νά ἐκδικάζει διαφορές ἀπό συναλλαγ-ματικές, τήν παύση τῆς λειτουργίας αὐτόνομης διαδικασίας δημιουργίας καί ἐφαρ-μογῆς κανόνων δικαίου, ἀρμοδιότητες πού μεταβιβάζονταν στήν ἀναγκαστική ἐφαρ-μογή θεσμῶν τοῦ αὐστριακοῦ καί τοῦ σαξονικοῦ δικαίου.

Τό Δεύτερο Μέρος τοῦ βιβλίου τῆς κ. Δέσποινας-Εἰρήνης Τσούγκα-Παπαστάθη τιτλοφορεῖται *Ἡ Ὁργάνωση καί Λειτουργία τῆς Κομπανίας*. Ἐδῶ ἐξετάζονται ἀρ-χικά οἱ Πηγές τοῦ Δικαίου μέ κυρίαρχο ὄργανο τό Κριτήριο πού κάλυπτε τά κενά τῶν ἄλλων πηγῶν τοῦ δικαίου· ἐν ὀλίγοις, τό Κριτήριο ἀπεφάσιζε μέ βάση τούς γραπτούς νόμους (θεσπίσματα) τῆς Κομπανίας, τά ἔθιμα πού εἶχαν ἀναγνωρισθεῖ, καί τήν νομο-θεσία τῆς Τρανσυλβανίας· ἐφαρμοζόταν, ὡσαύτως, καί ἡ ἀρχή «κατά τό εὐλογον καί δίκαιον» σέ περίπτωση πού δέν παρεχόταν ἱκανοποιητική λύση διαφορῶν ἀπό τό Κριτήριο. Οἱ ὅροι «δέσμιον», Νόμος τῶν Πραγματευτῶν, Νομοθεσία, Δικαιώματα, Νόμον Κεφάλαια ἐξετάζονται, στήν συνέχεια, ἀπό τήν συγγραφέα ὑπό τήν ἄποψη τῆς ἱστορίας τοῦ δικαίου στήν λειτουργία τῆς Κομπανίας (τυπολογία, διάρκεια, κατάρ-γηση, τροποποίηση, ἀνανέωση). Ἀπό τήν συγγραφέα γίνεται ἐκτενής ἀναφορά στό ἔθιμο δίκαιο καί στήν ἐφαρμογή του ἀπό τήν Κομπανία, στίς ἐμπορικές συναλλαγές τῶν μελῶν τῆς, στό ἰδιωτικό καί στό ποινικό δίκαιο, καθώς καί στίς συναρπαστικές ἰδιομορφίες του κατά τήν ἐφαρμογή του στίς σχέσεις ἐργαζίας-μαθητείας, κληρονο-μικῆς διαδοχῆς, ἐπιτροπείας ὀρφανῶν κ.τ.λ. Οἱ ἀποφάσεις τοῦ Κριτηρίου καί ἡ Δικο-νομική πρακτική ἀπασχολοῦν ἐπίσης τήν κ. Δέσποινα-Εἰρήνη Τσούγκα-Παπαστάθη πού ἐπισημαίνει τήν ὑποχρέωση Κριτῶν καί Ὁμοσμένων νά κρίνουν κατά συνείδηση καί ἐλευθερία μέ βάση τά θεσπίσματα, τά ἔθιμα, τήν νομοθεσία τῆς Τρανσυλβανίας ἢ καί ἀκόμη «κατά τό εὐλογον καί δίκαιον»· ἐπισημαίνει, ἀκόμη, ἡ συγγρ. τό ἔθιμο δίκαιο (*ius receptum, consuetudo*) πού δημιούργησε ἡ συνεχῆς καί ὁμοιόμορφη πρα-κτική τοῦ Κριτηρίου. Κατά τά ἄλλα σέ ὅ,τι ἀφορᾷ τήν Ἱεραρχία τῶν πηγῶν τοῦ δι-καίου τῆς Κομπανίας διαπιστώνεται ὁ πλήρης σεβασμός τοῦ Κριτηρίου πρὸς τίς ἀναφερόμενες πηγές τοῦ δικαίου τῆς.

Σέ ὅ,τι ἀφορᾷ τούς θεσμούς ἡ συγγρ. ἐξετάζει ἀρχικῶς τήν *ιδιότητα τοῦ πραγμα-τευτοῦ* (πού ἔπρεπε νά ἔχει μαθητεύσει προηγουμένως, καί γιά τήν ἀπόκτηση τῆς ἰδιότητος αὐτῆς ἀπεφάσιζε ὁ προεστός, ἢ νά ἀσκοῦσε τό ἐπάγγελμα πρὶν ἔλθει στήν Τρανσυλβανία)· ἐξετάζει ἐπίσης τόν *θεσμό τῆς μαθητείας*, τά χαρακτηριστικά τοῦ «ξένου πραγματευτοῦ», ἄλλα καί τήν ἰδιότητα τοῦ πραγματευτοῦ πού τοῦ ἐξοφά-λιζαν δυνατότητες ἀναπτύξεως ἐμπορικῆς δραστηριότητος.

Ὅσο γιά τήν *νομική φύση τῆς Κομπανίας* πού προσδιορίζονταν ἀπό τόν δυνη-τικό, καί ὄχι ὑποχρεωτικό, χαρακτήρα ἐντάξεως μέλους στήν Κομπανία, τήν ἰδιότητα τῆς ὡς Ν.Π.Ι.Δ., τήν φύση τῆς ὡς ἐπαγγελματικοῦ σωματικοῦ καί ὄχι ἐμπορικῆς ἐται-ρείας κατά τόν τύπο τῶν ἐμπορικῶν ἐταιρειῶν τῆς Δ. Εὐρώπης τοῦ 16ου-18ου αἰ.

Ἀκολουθῶς ἐξετάζονται οἱ θεσμοί τοῦ ἰδιωτικοῦ δικαίου τῆς Κομπανίας πού ἦσαν, μέ ἐλαφρές παρεκκλίσεις, ὅμοιες μέ ἐκείνες τοῦ βυζαντινορωμαϊκοῦ δικαίου· τό ἰδιωτικό δίκαιο πού ἐφήρμοξε ἡ Κομπανία εἶχε ὀρισμένα ἐνδιαφέροντα χαρακτη-ριστικά, ἀφοῦ ἦταν: ἀνάρμο, δημόδες βυζαντινορωμαϊκό μέ ὀρισμένες δυντικές ἐπι-δράσεις, ἔθιμο δίκαιο μέ βασική ἀρχή τήν ἐλευθερία τῆς βουλήσεως. Τό ἰδιωτικό δίκαιο ἀφοροῦσε κυρίως στήν ἄμεση ἀντιπροσώπευση καί στόν συναφή μέ αὐτήν θεσμό τῆς πληρεξουσιότητος, καθώς καί στήν παραγραφή. Στίς ἐνοχικές σχέσεις ἡ κ. Δέσποινα-

Ειρήνη Τσούρκα-Παπαστάθη αφιερώνει ένα αρκετά έκτεταμένο υποκεφάλαιο, πολύ φυσικό, άλλωστε, λόγω της έμπορικης φύσεως της Κομπανίας: έτσι εξετάζονται εδώ θέματα που αφορούν τις συναλλαγές, την εκπλήρωση των χρηματικών παροχών, τους τόκους, τις αποζημιώσεις, τις συμβάσεις, τις υπηρεσίες, τις αδικοπράξεις, τους λόγους άποψέσεως, τον συμβιβασμό, τον συμψηφισμό, τις πωλήσεις, τις εταιρείες (συντροφίες), τα δάνεια, τις έγγραφοι, τις παρακαταθήκες, τις μισθώσεις εργασιών, τον πτωχευτικό συμβιβασμό.

Τό 'Ενοχικό Δίκαιο αφορούσε μόνον στά κινητά και υπό την έννοια αυτήν ή συγγρ. εξετάζει τόν θεσμό του ένεχύρου και τις ρυθμίσεις κινητού παρά μή κυρίου, θέματα που εξετάζονται εδώ αναλυτικώς. Οί αποφάσεις του Κριτηρίου της Κομπανίας που αφορούσαν τό Οικογενειακό Δίκαιο αναφέρονταν κυρίως στήν επιτροπεία των ανηλίκων και λιγότερο στίς σχέσεις μεταξύ συζύγων και μεταξύ γονέων και τέκνων. Τό δημόδες και έθιμικό δίκαιο ρύθμιζε μόνον τις περιουσιακές σχέσεις της οικογένειας, ενώ οί μή περιουσιακές εκδικάζονταν από τά ρουμανικά όρθόδοξα εκκλησιαστικά δικαστήρια της Τρανσυλβανίας που εφήρμοζαν τό όρθόδοξο κανονικό δίκαιο. Στό ίδιο υποκεφάλαιο ή συγγρ. παρουσιάζει τά αποτελέσματα των έρευνών της, πάντοτε μέ βάση τις πηγές, όπως και στά προηγούμενα υποκεφάλαια, για άλλα θέματα οικογενειακού δικαίου (π.χ. προίκα, θέση της γυναίκας στήν Κομπανία που ήταν σχεδόν ισότιμη μέ εκείνη του άνδρος, πατρική έξουσία, επιτροπεία και κηδεμονία ανηλίκων). Ός πρός τό κληρονομικό δίκαιο της Κομπανίας, αυτό ακολουθούσε τό βυζαντινό δίκαιο σέ θέματα διαθήκης, έξ αδιαθέτου διαδοχής, εκκαθαρίσεως και διανομής των κληρονομιών, άποδοχής κληρονομίας.

'Ακολουθως ή συγγρ. άσχολείται μέ τό Ποινικό και Πειθαρχικό Δίκαιο, όπου θέτει τό έρώτημα αν οί κυρωτικοί κανόνες του δικαίου της Κομπανίας ήσαν ποινικοί ή πειθαρχικοί: εξετάζει, ώςαυτός, τις γενικές αρχές του ποινικού δικαίου της Κομπανίας (όπως ήταν ή αρχή του *nullum crimen sine (scripta) lege*, της μή αναδρομικότητας των θεσπισμάτων, της υπαιτιότητας του όράστη, της μέως του καταλογισμού), την δομή του ποινικού κυρωτικού κανόνα, τά έννομα αγαθά που ένσωματωνισαν στήν προστασία του κράτους της Τρανσυλβανίας και των μελών της Κομπανίας και που αναφέρονταν στήν ανθρώπινη ζωή και άκεραιότητα, στήν προσωπική έλευθερία, στήν γενετήσια ήθικη, στήν τιμή, στήν ιδιοκτησία και την περιουσία, στήν συνοχή της συσσωματώσεως. Άσχολείται, έπίσης, ή συγγρ. μέ τους πειθαρχικούς κανόνες που απέβλεπαν κυρίως στήν έσωτερική συνοχή της Κομπανίας, στήν έξωτερική ύπόστασή της, στήν οικονομική ισότητα της: φυσικά υπήρχαν και οί ποινές που έμπριέχονταν στο δίκαιο της Κομπανίας μέ την ποινική και την πειθαρχική ποινή που επιβάλλονταν από τό κριτήριο και αφορούσαν στίς στερητικές ή περιοριστικές της έλευθερίας ποινές, τις χρηματικές, τις σωματικές, τις πνευματικές, (ανάθεμα και άφορισμός) τις ποινές *in rem*. Στά δύο έπόμενα και τελευταία υποκεφάλαια ή κ. Δέσποινα-Ειρήνη Τσούρκα-Παπαστάθη άσχολείται μέ την λειτουργία της ποινής στο δίκαιο της Κομπανίας και την επέκταση, έπιβολή, έκταση και μετατροπή της ποινής.

'Η εργασία κλείνει μέ τά *Συμπεράσματα*: ή Κομπανία είχε την έννοια του έταγ-γελματικού σωματίου, τά μέλη της συνδέονταν μέ την ιδιότητα του ξένου (μή τοπικού) έμπόρου, ή διοίκηση διασφαλιζόταν από όργανα μονοπρόσωπα ή συλλογικά που ήσαν αίρετά: άνώτατο όργανο ήταν ό προσός, ενώ τό δίκαιο της Κομπανίας είχε διαμορφωθεί μέ την άμεση θέσπιση κανόνων δικαίου (δεσμήματα), την επιλεκτική έφαρμογή κανόνων της Τρανσυλβανίας, καθώς και την ανάπτυξη έθιμικών κανόνων, που έφαρμόζονταν αύτοτελώς ή κατά παρέκκλιση του βυζαντινορωμαϊκού δικαίου

τῶν ραγιαδῶν τῆς Ὄθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας. Στό ἰδιωτικό δίκαιο τό Κριτήριο εἶχε δικαιοπλαστική ἰδιότητα μέ βάση τήν ἐπιείκεια καί τόν ὀρθό λόγο· τό πειθαρχικό δίκαιο τῆς Κομπανίας εἶχε προληπτικό καί σωφρονιστικό χαρακτήρα καί ἀπέβλεπε σέ ἀνταπόδοση. Γενικά, γράφει ἡ κ. Δέσποινα-Εἰρήνη Τσοῦρκα-Παπαστάθη, ἡ Κομπανία ἀναδείχθηκε αὐτόνομος, αὐτοτελής καί αὐτοδίκαιος.

Τά *Παραρτήματα* καλύπτουν ἓνα μέγα μέρος τοῦ ἔργου τῆς κ. Δέσποινας-Εἰρήνης Τσοῦρκα-Παπαστάθη· πρόκειται γιά διπλωματική ἐκδοση τῶν θεσπισμάτων τῆς Κομπανίας ἀπό τόν Ἑλληνικό Κώδικα 976 τῆς βιβλιοθήκης τῆς Ρουμανικῆς Ἀκαδημίας (παράρτημα Α΄) καί τῶν προνομακῶν διπλωμάτων τῆς Κομπανίας (παράρτημα Β΄), τῶν ὁρκῶν ἀξιοματούχων τῆς Κομπανίας, ἐφημερίου καί ὁρκου πίστεως μελῶν καί δικαστικῶν ἀποφάσεων (παράρτημα Γ΄). Τό βιβλίον κλείνει μέ περίληψη στήν γαλλική, τήν βιβλιογραφία καί τό εὐρετήριο.

Ἡ κ. Δέσποινα-Εἰρήνη Τσοῦρκα-Παπαστάθη συνέγραψε ἓνα λαμπρό βιβλίον ἀναφερόμενο στήν ὁργάνωση καί τό δίκαιο μιᾶς μοναδικῆς κατά τήν περίοδο αὐτή (170-180 αἰ.) ἑλληνικῆς ἐμπορικῆς Κομπανίας ἡ καλύτερα ἐπαγγελματικῶν σωματείου (συστήματος, συντεχνίας).

Στηριγμένη σέ ἀρχεακό ὕλικό, τό ὕλικό δηλ. τοῦ ἀρχείου τῆς διοικήσεως τῆς Κομπανίας, ἀνέλυσε τήν ὁργάνωση καί τό δίκαιό της γιά πρώτη φορά, στήν ἑλληνική βιβλιογραφία. Ἡ ἐργασία της ἦταν ἐπίμοχθη δεδομένων τῶν πολλῶν κωδίκων καί λυτῶν ἐγγράφων μέ πολλές δυσκολίες στήν ἀνάγνωση. Ἡ ἄρτια γνώση ὅμως τῆς ἐποχῆς ἀπό τήν συγγρ. τοῦ χώρου καί τῶν συναφῶν προβλημάτων ἱστορίας τοῦ δικαίου, τῆς ἔδωσαν τήν δυνατότητα νά συγγράφει αὐτό τό λαμπρό βιβλίον.

Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

ΑΘ. Ε. ΚΑΡΑΘΑΝΑΣΗΣ

Νικ. Α. Λούστα, Δημοδιδασκάλου, *Ἡ ἱστορία τοῦ Νυμφαίου Νέβεσκας-Φλωρίνης*, Θεσσαλονίκη ²1994, σσ. 366+53 πίν.

Ὁ ὑπότιτλος τοῦ βιβλίου, τό ὁποῖο ἐμφανίσθηκε τό πρῶτον τό ἔτος 1988, *Συμβολή τῶν Νυμφαιωτῶν στήν ἐθνική, ἱστορική, οἰκονομική, πολιτιστική καί παραδοσιακή ζωή του* δηλώνει σέ γενικές γραμμές τό περιεχόμενο τῆς μελέτης τοῦ ἐκλεκτοῦ Μακεδόνα ἐκπαιδευτικοῦ.

Τό πρῶτο κεφάλαιο ἀρχίζει μέ τήν *Εἰσαγωγή*, ὅπου, μεταξὺ τῶν ἄλλων, ὁ μῦθος μέ τίς παραλλαγές του, γιά τήν ἴδρυση τοῦ χωριοῦ μέ πρῶτους οἰκιστές ἓνα ζευγάρι ἐρωτευμένων παιδιῶν, ἡ ἀναζήτηση τῆς προελεύσεως τοῦ ὀνόματος *Νιβεάστα*, ἡ ἐποικίση τοῦ ἀπὸ προδράφυγες τῆς Νικολίτσας γύρω στά μέσα τοῦ 17ου αἰ., ἡ ὁμαδική φυγή ὁρισμένων οἰκογενειῶν πρὸς τήν Τζουμαγιά κ.ἄ. Ἀσχολεῖται, ἐπίσης, ὁ συγγρ. μέ τήν καταγωγή τῶν Βλάχων, τήν βλαχική διάλεκτο, τήν προσηωνμία Βλάχος, τήν προσφορά τῶν Βλάχων στοὺς ἐθνικοὺς ἀγῶνες, τήν ἀδιάσπαστη ἐνότητά τους μέ τόν ὑπόλοιπο Ἑλληνισμό. Καί ὅταν αὐτά γράφονται ἀπὸ ἓνα Νεβεσκιώτη Μακεδόνα ἔχουν τήν σημασία τους. Στήν συνέχεια ὁ συγγρ. γράφει γιά τήν ζωή καί τήν προκοπή τῶν παλαιῶν συγχωριανῶν του, τά ἐπαγγέλματά τους, τοὺς ξενιτεμούς τους, τίς δυσκολίες τους στά ξένα, ἀλλά καί αὐτές τῶν δικῶν τους στό χωριό, τίς κοινωνικῆς συνήθειες, τίς τάξεις, τήν μέριμνα· καί ὅλα αὐτά νά φαντάζουν σήμερα σάν ὄνειρο μέσ' ἀπὸ τίς ξεθωριασμένες φωτογραφίες, τά ἀρχοντικά, τά καλντερίμια, τά κοινοτικά